

ELIGIUSZ JÓZEF NIEWIADOMSKI (1869–1823)

- malarz, historyk i krytyk sztuki, zabójca prezydenta Gabriela Narutowicza
- urodzony 1 grudnia 1869 r. w Warszawie
- rodzice: Wincenty i Julia z Wernerów (zmarła, gdy Eligiusz miał dwa lata, po jej śmierci wychowywała go ciotka Cecylia Niewiadomska)
- edukacja: gimnazjum realne w Warszawie (do 1889 r.), studia w warszawskiej Szkole Rysunkowej pod kierunkiem Wojciecha Gersona, a następnie (1890) na Wydziale Malarstwa Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu (uznany za jednego z najbardziej uzdolnionych uczniów — otrzymał trzy srebrne medale, oraz stypendium 300 rubli rocznie do ukończenia studiów) oraz w Paryżu
- jesienią 1896 r. wrócił do Warszawy, gdzie objął funkcję sprawozdawcy artystycznego „Kuriera Codziennego”, publikował też w „Kurierze Warszawskim” (prowadził tu dział krytyki artystycznej), „Tygodniku Ilustrowanym” i „Ziarnie”
- wystawiał swoje prace w Zachęcie, Petersburskiej Akademii Sztuk Pięknych, Warszawskim Salonie Aleksandra Krywulta
- uczył rysunku w warszawskim Instytucie Politechnicznym oraz w Szkole E. Ronthalera w Warszawie
- był zamiłowanym taternikiem — malował widoki tatrzańskie, opracował mapę turystyczną Tatr
- w 1899 r. wydał własnym nakładem *Atlas do dziejów Polski*
- od 1897 r. był członkiem Ligi Narodowej (LN), do której prawdopodobnie wstąpił na propozycję Romana Dmowskiego i Zygmunta Balickiego
- w 1901 r. został aresztowany, ponieważ podczas rewizji w jego mieszkaniu znaleziono m.in. rocznik „Przeglądu Wszechpolskiego” i kilka pojedynczych egzemplarzy tego pisma — był więziony na Pawiaku, następnie przez cztery miesiące w X Pawilonie Cytadeli Warszawskiej, ostatecznie z braku dowodów został zwolniony
- na przełomie 1901 i 1902 r. zrezygnował z wykładów w Instytucie Politechnicznym z powodu złego stanu zdrowia — zarabiał wówczas na życie lekcjami i wykładami z historii sztuki, do których przygotowywał się starannie, sporządzając w muzeach i bibliotekach zagranicznych obszerną dokumentację w postaci fotografii i opisów dzieł sztuki; jako jeden z pierwszych w Polsce posługiwał się w swych wykładach przezroczami
- od lutego 1903 r. zaangażował się w prace na rzecz utworzenia w Warszawie Szkoły Sztuk Pięknych (SSP) — opracował program studiów
- od listopada 1918 r. pracował w Departamencie III Sztuki w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) jako starszy referent kształcenia artystycznego, artystyczno-zawodowego i ogólnego wychowania estetycznego; od grudnia objął stanowisko kierownika Wydziału Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Zdobniczych w Departamencie I Sztuki MWRiOP
- podczas wojny polsko-radzieckiej (1919–1920) pracował w Oddziale II Sztabu Generalnego, skąd ustąpił, ponieważ nie wierzono jego opiniom na temat zwalczania ruchu komunistycznego; następnie służył jako szeregowiec

- w 5 pułku piechoty Legionów (w trzeciej kompanii zapasowej w Chełmnie), skąd na własne żądanie został wysłany na front
- po demobilizacji pracował krótko w Ministerstwie Kultury i Sztuki, a następnie wykładał historię sztuki na Państwowych Kursach Pedagogicznych dla Nauczycieli Rysunków w Warszawie
 - zdecydował się na zamach na Gabriela Narutowicza (16 grudnia 1922 r.), ponieważ uważał, że został on wybrany „głosami żydowskimi przeciw większości polskiej” (w rzeczywistości głosami lewicy, centrum i mniejszości narodowych) — za swój czyn został skazany na karę śmierci
 - wyrok wykonano 31 stycznia 1923 r. w Cytadeli Warszawskiej
 - został pochowany w grobie rodzinnym na Cmentarzu Powązkowskim 6 lutego 1923 r. — mszy żałobnej i konduktowi żałobnemu towarzyszył tłum ok. 10 tys. osób, przez cały dzień na Powązki udawały się procesje setek ludzi, grobu strzegła warta ochotników; w kościołach warszawskich w najbliższych dniach odprawiono wiele manifestacyjnych nabożeństw żałobnych; kult Niewiadomskiego szerzył się tak bardzo w kołach prawicowych, że 10 lutego 1923 r. episkopat napiętnował w orędziu nadużywanie nabożeństw dla manifestacji, a Sejm ogłosił uchwałę przeciw sławieniu zabójcy
 - ożenił się w 1898 r. z Marią Natalią de Tuły, z którą miał dwoje dzieci — syna Stefana i córkę Annę

Cyt za: A. Piber, *Niewiadomski Eligiusz Józef, Polski słownik biograficzny*, t. 23, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, s. 72–75